

İstihdamın Değişen Yapısı ve Kadın Örgütlenmesi

Ecehan BALTA

Dünyada ve Türkiye'de de sendikalarda örgütlü işgücü, 1980'li yıllardan itibaren genel olarak azalmaya başladı. Yapısal ve öznel olmak üzere iki genel neden etrafında değerlendirebileceğimiz bu değişim, -kimileri için "sendikal kriz"- işçi sınıfının örgütlenme oranının azalışı ile birlikte, kuşkusuz diğer örgütlü kesimleri de etkiledi. Sendikalaşma oranının düşmesindeki yapısal nedenler, kapitalist neoliberalizmin beraberinde getirdiği işçi sınıfının çok katmanlı hale gelmesi, işsizlik tehdidinin büyümesi, işyerlerinin parçalanması vs. olarak gözükürken, sendikal hareketin mavi yakalı işçileri temel alan örgütlenme stratejisini yenileyememesi, yatay ve katılımcı örgütlenme biçimlerini içselleştirememesi, siyasal hareketlerle bağının kopması vs. gibi olgular da krizin öznel boyutunu oluşturdu.

1980 öncesi dönemde sanayi ve tarım sektörleri ekonominin temel büyüme dinamikleri iken, sendikalar da sanayi işçilerine yaslanmaktaydı. Fakat neoliberalizmin yerleşmesi ile birlikte hizmet sektörü büyüdü, işgücü esnekleşti ve mekansal düzeyde parçalandı. Kadın işgücü de bu dönemde özellikle bir değişime uğradı. Her şeyden önce, yoksullaşmanın da bir sonucu olarak, istihdama giren kadın oranında bir artışa tanık olduk. Hizmet sektörü, kadın emeğinin yoğun olarak piyasaya çıktığı bir sektör olma özelliği ile ekonomik olarak öne çıktı. Özellikle kadın işlerinin devamı gibi görülen sağlık ve eğitim alanında çalışan kadınların sayısı arttı. Bu, kapitalist rasyonaliteye oldukça uygun bir gelişme idi. Zira, kadınların yaşlı, çocuk bakımı,

emeğin yeniden üretimi, ev işleri gibi “sorumlulukları”nı istihdam alanına tercüme eden bu meslekler, kadın emeği genel olarak daha değersiz görüldüğü için, sosyal güvenliğin kapsamı olan sağlık ve eğitimin çok daha ucuz mal edilmesine olanak tanımaktadır. Diğer yandan, proletaryadan (beden gücünü kullanan işçi sınıfı anlamında) kogniteryaya (kafa gücünü kullanan işçi sınıfı anlamında) dönüşüm, “kadınlara daha uygun mesleklerin” istihdam alanlarının genişlemesine, kadınların işgücüne katılımının kolaylaşmasına yol açtı.

Ayrıca, temel olarak emek maliyetinin ucuzlatılmasına dönük önlemler olan yarım zamanlı, ev merkezli “esnek” işler de kadın istihdamını artıran faktörler oldular. Kadınlar kapitalist mantık açısından ev geçimini sağlamaya “yardımcı” unsurlar olarak görüldüklerinden “azla yetinmeyi bilen”, aynı işi yapsalar bile, daha az ücrete ses çıkartmayacak kadar “terbiye edilmiş” bir kategori olarak istihdam alanına girdiler. İstihdama gir(e)meyen kadınlar ise, eşleri işsiz kaldığında gündeliğe gidecek ya da parça başı iş yapacak, daha az para ile aileyi doyuracak ve diğer sosyal sorumlulukları ücretsiz olarak yerine getirecek kişiler olarak, evlerinde çalışmaya devam ettiler.

Kadınlar, kogniteryanın bir parçası olarak ya da parça başı işlerde, hizmet sektörünün çeşitli alanlarında, atölyelerde ve evlerde çalışıyorlar. Bu tablo, her türlü örgütlenme stratejisini zorlaştırır. Fakat, 1900'lü yılların başında o günün nesnel koşullarına göre şekillenen, çok fazla sayıda işçinin bir arada çalıştığı ve mal üretiminin yarattığı “ikamesi zor olma” avantajını taşıyan işçi sınıfına dayalı örgütlenme stratejisi, özellikle bu kesimler için gözden geçirilmelidir.

Elbette, taşeron işlerde, yarım zamanlı, esnek zamanlı, ev temelli işlerde çalışanlar sadece kadınlar değildir. Fakat kadınlar işgücüne girdiklerinde, kadın olmaktan kaynaklı olarak bazı özel sorunlarla karşılaşır ve bu özel sorunların giderilmesi ihtiyacının yarattığı bazı kadınlara özgü talepler söz konusudur. Kadınların “özel” sorunlarla karşılaşmasının nedeni, biyolojik

cinsiyetleri değil, toplumsal cinsiyetleridir. Kapitalizm, tıpkı ırk ve sınıf gibi, toplumu cinsiyet temelinde de böler. İşçi sınıfı içinde, kadınlar “yedek işgücü ordusunun” en büyük parçası olarak tutulur, kriz zamanlarında da ilk işten atılanlar olurlar. Emeğin yeniden üretimini sağladıkları için, emek maliyetlerinin düşük düzeyde tutulmasına katkıda bulunurlar. Bu nedenle, kadın hakları ve emekçi kadınların hakları için mücadele, aynı zamanda kapitalizme karşı mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. Fakat, kadınların özgül taleplerini göz önünde bulundurmaksızın bu mücadele gerçekleştirilemez.

Örgütlenme, her zaman özgül sorunlardan yola çıkmak durumundadır ve sorunun sahipleri tarafından oluşturulan taleplerin programatik olarak kapsanmasını gerektirir. Bu mantıktan yola çıkarak varacağımız yer şurasıdır: Madem kadınlar istihdam alanında kendilerine özgü sorunlar yaşamaktadır; hem bu sorunların teşhiri hem de ortadan kaldırılması için kadınlar aktif olarak mücadele etmelidir. Bu, çok eski bir fikirdir. Ancak henüz yanlışlanmamıştır. Kadın hareketi, 1800'lü yıllardan itibaren kendi sorunlarını tespit etmek ve çözmek konusunda çok önemli bir mesafe kat etmiştir.

Bugün istihdam alanında kadınlara özgü talepler nelerdir?

Herşeyden önce kadınlar eşdeğer işlerde çalışmalarına rağmen, tüm dünyada erkeklerle eşit ücret almamaktadır. Bu bakımdan, bu 8 Mart'ta da dile getirilen eşit işe eşit ücret mücadelesi, işe alma ve terfilerde kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi, işyerlerinde kadınlara yönelik şiddet ve taciz, çocuk bakımı ve ev işleri sorumluluğu hala kadınlara ait olduğundan, işyerlerine kreş ve çocuk bakımevleri açılması, doğum izinlerinin artırılması, erkeklere de doğum izni verilmesi, ev içi çalışmanın sosyal güvenlik kapsamına alınması gibi genel talepler yanında, çalışılan sektöre özgü olan talepler de söz konusudur.

Özellikle karma örgütlerde kadın örgütlenmesi, üç

(TGBA)

temel işlev görür: birincisi, örgütlenme alanına ilişkin özgül sorunları açığa çıkarmak; ikincisi, karma örgütün genel siyasal fikirlerini kadın bakış açısı ile donatmak ve üçüncüsü; bu iki çaba sonucunda açığa çıkan fikirleri diğer kadınlara ulaştırmak.

Kadınların bu üç işlevi yerine getirebilmek için kendilerine ait yapılarda bir araya gelmeleri, tarihsel olarak denenmiş ve işlevli bir uygulamadır. Bugün de, sendikalarda, meslek örgütlerinde ve diğer demokratik kitle örgütlerinde kadın komisyonu, koordinasyonu gibi adlar altında kadın örgütlenmeleri mevcuttur.

Bu örgütlenme biçimleri, temel olarak siyasetin tarzına da bir müdahale içerir. Kadın örgütleri,

diğer örgütlenmelerden farklı olarak, yatay ilişkilerin hakim olduğu, hiyerarşinin olmadığı örgütlenmeler olmalıdır.

Diğer yandan, kadınlar tarihsel olarak özel-kamusal alan ayrımı içinde özel alana ait bir biçimde konumlandırıldıkları için, popüler ve egemen deyimle “kadının yeri evi” olduğu için, örgütlenmesi özellikle zor olan bir toplumsal kategoridir. Bu bakımdan, kadınların örgütlenmesi için onlara yönelik özel önlemler almak gerekir; ki bugün bunlara “olumlu destek politikaları” diyoruz.

“Olumlu destek”, daha avantajlı toplumsal grupların üstünlük yaratan ayrıcalıklarının eşitsizliği ortadan kaldıracak şekilde sınırlandırılması ve bu avantaja sahip olmayan toplumsal gruplara eşitliği sağlayacak şekilde olumlu ayrıcalıklar sağlanması gerektiğini savunan bir ilkedir/yaklaşımdır. Cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar; hayata her alanda bir adım geriden başlar; toplumsal, ekonomik ve siyasal alanda kendilerini erkekler kadar kolay var edemez. Bu eşitsizliğin telafi edilmesi ve gelecekte tamamen ortadan kalkması için, olumlu destek politikaları başlığı altında özel önlemler- telafi edici önlemler- uygulanmalıdır. Sadece hak tanımak ve ayrımcılık yasakları koymak varolan yapının değişmesine yetmeyecektir. Bu nedenle ikinci adım olarak kadınların haklarından yararlanmalarını kolaylaştıracak önlemleri almak gelir. Bu önlemler arasında kadınlara yönelik kota uygulaması, kadınların taleplerinin ortak örgütlenmeye taşınması bakımından özellikle önemlidir. Diğer yandan, kadın örgütlenmesine özel bir öncelik tanınması, kadınların kendilerini ifade edebilecekleri uygun yöntemler kullanılması ve en son olarak karma örgütün kadınların da katılabileceği bir biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Bütün bunları yapabilmek için sendikaların ve kitle örgütlerinin kadın örgütlenmesine ve kadınların taleplerine duyarlılığının artırılması elzemdir. Dünyanın yarısı kadınlarsa kadınların sesine kulak vermek, kadınların kadın olmaktan kaynaklı olarak özgül sorunlar yaşadığını ve bu mücadelenin sorunun sahipleri tarafından kazanılacağını kabul etmek, bu mücadele kazanılmaksızın da kapitalizmin en azından bir cephesinde eksik olduğumuzu anlamak; ihtiyacımız olan şey budur.